

Στις 28 Ιουλίου 1914, η Αυστρία κήρυξε επίσημα τον πόλεμο στη Σερβία. Αυτό ουσιαστικά σήμαινε και κήρυξη του πολέμου εναντίον της Ρωσίας, η οποία ήδη είχε δηλώσει ότι θα σταθεί στο πλευρό των Σέρβων. Στις 29, η Βρετανία ειδοποιούσε την Γερμανία και τη Γαλλία ότι δεν θα έμενε αμέτοχη, αν η σύρραξη γενικευόταν. Την ίδια μέρα, η Γαλλία ειδοποιούσε τη Ρωσία ότι βρισκόταν στο πλευρό της, όπως άλλωστε και η Βρετανία. Στις 31 Ιουλίου, με δικό της τελεσίγραφο, η Γερμανία απαιτούσε από τη Ρωσία την μέσα σε δώδεκα ώρες δήλωσή της ότι δεν πρόκειται να πολεμήσει εναντίον της ίδιας αλλά και της Αυστρίας. Την ίδια μέρα, η Γερμανία ρωτούσε τη Γαλλία, τι θα έκανε σε περίπτωση γερμανορωσικού πολέμου. Η Ρωσία δεν απάντησε. Η Γαλλία δήλωσε ότι «θα πράξει αυτό που το συμφέρον της επιβάλλει». Την 1^η Αυγούστου 1914, η Γερμανία κήρυξε τον πόλεμο στη Ρωσία. Στις 3 του μήνα τον κήρυξε και στη Γαλλία. Την ίδια μέρα, εισέβαλε στο Βέλγιο για να περάσει από εκεί στη Γαλλία καθώς οχυρώσεις εμπόδιζαν κεραυνοβόλο εισβολή από τα γαλλογερμανικά σύνορα. Η Γερμανία βιαζόταν να τελειώνει στη Δύση, πριν να οργανωθεί στην Ανατολή η Ρωσία. Το Βέλγιο όμως ήταν ουδέτερο, με τα σύνορά του εγγυημένα και από τη Γερμανία (από το 1838) που έτσι παραβίαζε κατάφωρα το διεθνές δίκαιο. Για να κρατήσει τα προσχήματα, ο Κάιζερ «ζήτησε» τελεσίγραφικά την άδεια να περάσει ο στρατός του από το βελγικό έδαφος, εισέπραξε άρνηση και του κήρυξε τον πόλεμο. Επιπρόσθετα όμως, το Βέλγιο μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως γερμανικό εφευκτήριο για μια απόβαση στη Βρετανία. Η οποία Βρετανία, ξαφνικά, είδε να της προσφέρεται ο ρόλος της υπερασπίστρας του δικαίου: Στις 4 Αυγούστου, κήρυξε τον πόλεμο στη Γερμανία.

Μέσα σε μια εβδομάδα, βρέθηκαν σε εμπόλεμη κατάσταση, οι «κεντρικές αυτοκρατορίες» της Γερμανίας και της Αυστρίας από τη μια πλευρά και οι χώρες της «εγκάρδιας συνεννόησης» (Αντάντ) τσαρική Ρωσία, βασιλείο της Βρετανίας και δημοκρατία της Γαλλίας από την άλλη. Έχοντας στο πλάι τους τη Σερβία και το Μαυροβούνιο που είχαν ήδη κηρύξει τον πόλεμο στη Γερμανία.

Μέλος της «τριπλής συμμαχίας» (με την Αυστρία και τη Γερμανία), η Ιταλία ανακάλυψε ότι το άρθρο 4 της συνθήκης όριζε πως η συμμαχία είναι αμυντική. Όμως, η σύρραξη προκλήθηκε από επιθετικό πόλεμο της Αυστρίας εναντίον της Σερβίας. Οπότε, η Ιταλία δήλωσε «ευμενή ουδετερότητα» προς τις κεντρικές αυτοκρατορίες. Η Ρουμανία επίσης δήλωσε ουδετερότητα, στην ουσία αναμένοντας τι θα πράξει η Βουλγαρία, με την οποία είχε διαφορές από τους Βαλκανικούς πολέμους, ώστε να πάει με το αντίπαλο στρατόπεδο. Ουδετερότητα διακήρυξαν και οι Ηνωμένες Πολιτείες (5 Αυγούστου), ο πρόεδρος των οποίων ασχολιόταν με τα εγκαίνια της διώρυγας του Παναμά.

Από τις 15 Αυγούστου, στον πόλεμο μπήκε και η Ιαπωνία που εποφθαλμιούσε τις γερμανικές κτήσεις στην Κίνα. Οι συγκρούσεις μεταφέρθηκαν και στις αποικίες. Η Γερμανία

υπέγραψε μυστική συμφωνία με την Τουρκία για να μπορούν τα πλοία της να περνούν τα Δαρδανέλια. Άλλωστε, η Τουρκία είχε ανοιχτές διαφορές με τη Ρωσία. Από τις 28 Οκτωβρίου, τάχθηκε ανοιχτά υπέρ των κεντρικών αυτοκρατοριών.

Η έναρξη των εχθροπραξιών βρήκε τη Γερμανία να διαθέτει στρατό 2.070.000 ανδρών και τη σύμμαχό της Αυστροουγγαρία 1.100.000. Στα ανατολικά τους, η Ρωσία διέθετε 2.750.000 άνδρες, η Σερβία 300.000 και το Μαυροβούνιο 50.000. Στα δυτικά τους, η Γαλλία διέθετε 2.100.000 άνδρες, η Βρετανία 260.000 και το Βέλγιο 125.000. Όμως, στο δυτικό μέτωπο, η Γερμανία διέθετε την υπεροπλία (ενενήντα ετοιμοπόλεμες μεραρχίες έναντι 85 της Αντάντ).

Ο μοιραίος Χέλμουτ φον Μόλτκε

Ο Γερμανός στρατάρχης Χέλμουτ Καρλ Μπένχαρντ φον Μόλτκε υπήρξε ο αρχιτέκτονας της νίκης των Πρώσων εναντίον της Δανίας (1864), της Αυστρίας (1866) και, κυρίως, της Γαλλίας (1871). αρχηγός του γενικού επιτελείου στρατού, πέθανε στις 24 Απριλίου 1891 αλλά είχε προλάβει να ανοίξει τον δρόμο στον συνονόματο ανιψιό του, Χέλμουτ φον Μόλτκε (γεννήθηκε στις 25 Μαΐου 1848), τον οποίο είχε κάνει υπασπιστή του, στα 1882. Η εύνοια που, εξαιτίας του θείου, έδειξαν στο πρόσωπό του ανιψιού οι αυτοκράτορες Γουλιέλμος Α΄ και Γουλιέλμος Β΄ βοήθησε τον νεότερο Χέλμουτ φον Μόλτκε να σκαρφαλώσει εύκολα στην ιεραρχία του στρατού: Στα 1905, διαδέχτηκε τον αρχηγό του στρατού, Άλφρεντ φον Σλιεφεν (Schlieffen), μαζί με τα επιτελικά του σχέδια για ένα διμέτωπο αγώνα, εναντίον της Ρωσίας στα ανατολικά και της Γαλλίας στα δυτικά. Το σχέδιο του Σλιεφεν προέβλεπε κεραυνοβόλο εισβολή στη Γαλλία, μέσω Βελγίου, και γρήγορη κατάληψη του Παρισιού (βόρειο μέτωπο), με άμυνα στα δύσβατα γαλλογερμανικά σύνορα του Νότου, (νότιο μέτωπο, περιοχές Αλσατίας και Λορένης). Ο επιτελάρχης υπολόγιζε ότι οι Ρώσοι θα αργούσαν να κινητοποιηθούν και να καλύψουν το απέραντο ανατολικό μέτωπο, το οποίο μπορούσαν να υπερασπιστούν λίγες σχετικά γερμανικές δυνάμεις. Με τη γρήγορη κατάληψη της Γαλλίας, θα απελευθερώνονταν στρατιές για να στηρίξουν τον πόλεμο στην Ανατολή.

Στα 1914, ο Μόλτκε ανέλαβε να «εκσυγχρονίσει» το σχέδιο του Σλιεφεν χωρίς να αλλάξει τη φιλοσοφία του. Οι αλλαγές που επέφερε προέβλεπαν επιθετική δράση και στην περιοχή της Αλσατίας και Λορένης. Αυτό όμως απαιτούσε ενίσχυση των εκεί γερμανικών δυνάμεων

με αντίστοιχη μείωση του αριθμού των στρατιωτών της κύριας επιθετικής αιχμής στο μέτωπο του Βελγίου. Από τις δυνάμεις εισβολής στο Βέλγιο αφαιρέθηκαν και μονάδες που στάλθηκαν στο ανατολικό μέτωπο για να ενισχύσουν την άμυνα απέναντι στους Ρώσους. Οι Γερμανοί θα τα πλήρωναν ακριβά όλα αυτά.

Ζοφρ, ο νικητής της μάχης του Μάρνη

Τη συγκεκριμένη στιγμή, αρχηγός του γαλλικού γενικού επιτελείου στρατού ήταν ο στρατηγός Ζόζεφ Ζακ Σεζέρ Ζοφρ (Joffre). Γεννημένος στις 12 Ιανουαρίου του 1852, είχε διακριθεί στην πολιορκία του Παρισιού από τους Πρώσους (1870–71) και είχε μετάσχει στις αποικιοκρατικές συγκρούσεις στην Ινδοκίνα, στη Δυτική Αφρική και στη Μαδαγασκάρη. Στα 1911, ανέλαβε αρχηγός του στρατεύματος.

Με την κήρυξη του πολέμου, θέλησε να δώσει συντριπτικό χτύπημα στις γερμανικές δυνάμεις στα γαλλογερμανικά σύνορα. Οι αρχικές επιτυχίες εξανεμίστηκαν όταν οι Γερμανοί ενήργησαν σφοδρή αντεπίθεση (20 Αυγούστου). Οι Γάλλοι υποχώρησαν, κρατώντας μόνο μια γερμανική πόλη (Μίλχαουζεν). Κι από τον Βορρά, οι Γερμανοί προέλαυναν ακάθεκτοι.

Η γερμανική εμπροσθοφυλακή είχε περάσει στο Λουξεμβούργο από την 1^η Αυγούστου, δυο μέρες πριν από την κήρυξη του πολέμου στη Γαλλία. Από τις 4 Αυγούστου, οι Γερμανοί εισέβαλλαν και στο Βέλγιο. Ο βελγικός στρατός αμύνθηκε σθεναρά αλλά, στις 7 Αυγούστου, οι Γερμανοί πήραν τη Λιέγη. Στις 20, πήραν και τις Βρυξέλλες ανοίγοντας έτσι διάπλατα τον δρόμο για τα γαλλικά σύνορα, ενώ οι Βέλγοι οχυρώνονταν στην Αμβέρσα. Την ίδια μέρα, ολοκληρώνόταν και η απόβαση τριών αγγλικών σωμάτων στρατού και μιας ταξιαρχίας ιππικού στις γαλλικές ακτές.

Ο Ζοφρ παράτησε τα γαλλογερμανικά σύνορα και μετέφερε τον κύριο όγκο του γαλλικού στρατού στα βόρεια. Γάλλοι και Άγγλοι ενώθηκαν και βάδισαν εναντίον των Γερμανών, την ώρα που ο Μόλτκε έδινε εντολή (21 Αυγούστου) να φύγουν από το δυτικό μέτωπο και να σπεύσουν στο ανατολικό ένα σώμα στρατού, μια μεραρχία ιππικού και ένα σώμα με εφεδρικές δυνάμεις.

Μετά από μια σειρά μάχες με τους Γερμανούς (23 – 30 Αυγούστου), οι δυνάμεις του Ζοφρ υποχώρησαν πίσω από τις όχθες του ποταμού Μάρνη. Η απειλή εναντίον του Παρισιού ήταν άμεση. Κι ενώ οι Γερμανοί συνέχιζαν την προέλασή τους, πλήθη προσφύγων κατέκλυζαν τη γαλλική πρωτεύουσα. Τη σύγχυση επέτειναν πληροφορίες από το Βέλγιο για φρικαλεότητες και συστηματικές καταστροφές από τους εισβολείς.

Η γαλλική κυβέρνηση παραιτήθηκε αλλά ο Ρενέ Βιβιανί (Viviani) παρέμεινε πρωθυπουργός, σχημάτισε «κυβέρνηση εθνικής άμυνας» και μετακόμισε στο Μπορντό (3 Σεπτεμβρίου). Ένα τηλεγράφημα στο Λονδίνο, έφερε τον εκεί υπουργό Εξωτερικών, Έντουαρντ Γκρέι (Grey), προ των ευθυνών του: Ή στέλνετε άμεσα ενισχύσεις ή υπογράφουμε με τους Γερμανούς χωριστή συνθήκη ειρήνης. Η απειλή έπιασε τόπο. Μια γαλλική συνθηκολόγηση μόλις τον πρώτο μήνα των εχθροπραξιών θα ήταν κόλαφος για το βρετανικό γόητρο.

Με την έκρηξη του πολέμου, ο νικητής των Μπόερς, διοικητής της Αιγύπτου λόρδος Οράτιος Έμπερτ Κίτσεναρ (Kitchener) είχε ανακληθεί στο Λονδίνο και είχε αναλάβει υπουργός Στρατιωτικών. Η πρώτη δήλωσή του ήταν ότι «δεν υπάρχει βρετανικός στρατός» και ότι θα εργαζόταν για να τον δημιουργήσει. Θα συγκροτούσε εβδομήντα μεραρχίες συνολικής δύναμης 1.400.000 ανδρών αλλά την ώρα της γαλλικής απειλής είχε μαζέψει περίπου ένα εκατομμύριο άνδρες. Θα τους έριχνε άμεσα στα πεδία των μαχών. Σε αντάλλαγμα, ο Γκρέι υποχρέωσε τη Γαλλία να υπογράψει στις 4 Σεπτεμβρίου συμφωνία που απαγόρευε τη σύναψη χωριστής ειρήνης με τον εχθρό.

Ήδη, γερμανικά τμήματα στρατού είχαν πέρασαν τον ποταμό Μάρνη και τη μέρα εκείνη βρίσκονταν μπροστά στο Παρίσι. Την ίδια εκείνη ημέρα, ο στρατηγός Ζοφρ είχε ολοκληρώσει την προετοιμασία του και διέταξε γενική αντεπίθεση σε μέτωπο πλάτους τριακοσίων χμ. Στις 6 Σεπτεμβρίου, οι Γερμανοί είχαν υποχωρήσει πίσω από το ποτάμι που πια χώριζε τους δυο αντιπάλους. Οι επιχειρήσεις κράτησαν ως τις 13 Σεπτεμβρίου, μέρα που οι Γερμανοί ένωσαν ότι ναυάγησε οριστικά το σχέδιό τους για μια γρήγορη αποφασιστική νίκη στο δυτικό μέτωπο. Η απέραντη γραμμή του γαλλικού μετώπου σταθεροποιήθηκε και ως το 1918 δεν επρόκειτο να αλλάξει ριζικά.

Ήταν η «πρώτη μάχη του Μάρνη» με τον στρατηγό Ζόζεφ Ζοφρ να νικά κατά κράτος τον φον Μόλτκε που έπαθε νευρικό κλονισμό. Την επομένη, 14 Σεπτεμβρίου, με διαταγή του φίλου του, αυτοκράτορα Γουλιέλμου Β', ο Μόλτκε αντικαταστάθηκε. Θα πέθαινε αγνοημένος και κατησχυμένος στις 18 Ιουνίου 1916.

Επικεφαλής του γερμανικού στρατού ανέλαβε ο 53χρονος υπουργός Στρατιωτικών, Έριχ φον Φάλκενχαϊν (Falkenhayn). Είχε διατελέσει εκπαιδευτής του κινεζικού στρατού και είχε μετάσχει ενεργά στην καταστολή της εκεί επανάστασης των Μποξέρ, το 1900. Υπουργός στρατιωτικών ήταν από το 1913 και θα διατηρούσε το χαρτοφυλάκιο ως τον Ιανουάριο του 1915. Ενδιαφερόταν ελάχιστα για μια γερμανική νίκη εναντίον των Ρώσων καθώς πίστευε ότι ο πόλεμος θα κρινόταν στο δυτικό μέτωπο.

Μετά από φονικές μάχες που ξεκίνησαν στις 27 Σεπτεμβρίου, οι Γερμανοί κατέστρεψαν (30 του μήνα) το φρούριο της Αμβέρσας και το πήραν στις 9 Οκτωβρίου. Στις 11, πήραν και τη Γάνδη. Ο βελγικός στρατός διασπάστηκε: 30.000 Βέλγοι και ένα αγγλικό σύνταγμα υποχώρησαν μέσα στην Ολλανδία («πρώτη μάχη του Ιπρ», Ypres). Οι πολλοί οχυρώθηκαν στην παραλιακή Οστάνδη του Βελγίου, άνοιξαν τα φράγματα κι άφησαν τη θάλασσα να χυθεί και να πλημμυρίσει τους κάμπους, ματαιώνοντας έτσι κάθε γερμανική πρόθεση για προέλαση. Μια απόπειρα των Γερμανών να πάρουν το Βερντέν, κλειδί στον δρόμο για το Παρίσι, απέτυχε. Επιθέσεις και αντεπιθέσεις δεν άλλαξαν την κατάσταση. Απλά, εξάντλησαν το ανθρώπινο στρατιωτικό δυναμικό των αντιπάλων. Στις 20 Δεκεμβρίου, ξεκίνησε η «πρώτη μάχη της Καμπανίας» (Champagne), όταν οι Γάλλοι επιτέθηκαν σε γερμανικές βάσεις. Αποκρούστηκαν. Στα τέλη του χρόνου, ένα νέο είδος μαχών είχε εγκαινιαστεί: Ο απάνθρωπος και αιματηρός «πόλεμος χαρακωμάτων», σε ένα μέτωπο επτακοσίων χμ. από την παραλία της Οστάνδης ως τα ελβετικά σύνορα.

(τελευταία επεξεργασία, 7.5.2009)